

¹⁴ Ануфриева Л. П. Соотношение международного публичного и международного частного права: правовые категории / Л. П. Ануфриева. – М. : Спарк, 2002. – С. 345.

¹⁵ Конюхова И. А. Международное и конституционное право: теория и практика взаимодействия / И. А. Конюхова. – М. : Формула права, 2006. – С. 17–18.

¹⁶ Черниченко С. В. Теория международного права : в 2 т. Т. 1 : Современные теоретические проблемы / С. В. Черниченко. – М. : Междунар. отношения, 1999. – С. 157.

¹⁷ Там само. – С. 158.

¹⁸ Черниченко С. В. Международное право: современные теоретические проблемы / С. В. Черниченко. – М. : Междунар. отношения, 1993. – С. 132–146.

¹⁹ Буткевич В. Г. Соотношение внутригосударственного и национального права / В. Г. Буткевич. – К. : Вища шк., 1981. – С. 256.

²⁰ Миронов В. Н. Советское законодательство и международное право / В. Н. Миронов. – М. : Междунар. отношения, 1968. – С. 36.

²¹ Там само. – С. 39.

²² Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Вища шк., 1980. – С. 89–90.

²³ Исаев Д. Основные теории гармонизации законодательства в процессе формирования общих пространств Россия – ЕС [Электронный ресурс] / Д. Исаев // Документы РЕЦЭП. – Режим доступа : <http://www.recep.ru/ru/group-eurf-docs.php?subaction=showfull&id=1111221960&ucat=19>

²⁴ Зимненко Б. Л. Международное право и правовая система Российской Федерации / Б. Л. Зимненко. – М. : РАП : Статут, 2006. – С. 38.

Резюме

У статті розглядаються основні принципи концепції «трансформації» як засобу реалізації норм міжнародного права в національному. Вивчається її змістовна та видова характеристики. Особлива увага приділяється використанню трансформації в національному правопорядку держав.

Ключові слова: трансформація, міжнародне право, національний правопорядок, імплементация, легітимація.

Резюме

В статье рассматриваются основные принципы концепции «трансформации» как средства реализации норм международного права в национальном. Изучается ее содержательная и видовая характеристики. Особое внимание уделяется использованию трансформации в национальном правопорядке государств.

Ключевые слова: трансформация, международное право, национальный правопорядок, имплементация, легитимация.

Summary

The article considers the basic principles of the "transformation" concept as a means of international law at the national level. It studies its content and specific characteristics. Particular attention is paid to the use of transformation in national law of the states.

Key words: transformation, international law, national law and order, implementation, legitimacy.

Отримано 8.02.2011

О. О. ГРІНЕНКО

Олена Олексіївна Грінченко, кандидат юридичних наук, науковий співробітник Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБИСТІ ПРИВІЛЕЇ ТА ІМУНІТЕТИ ЧЛЕНІВ ІНСТИТУЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стосовно особистих привілеїв і імунітетів членів інституцій Союзу, варто вказати, що їх обсяг відрізняється залежно від ступеня відповідальності і характеру офіційної діяльності таких осіб. У будь-якому разі мета особистих привілеїв і імунітетів полягає в забезпеченні свободи і неупередженості офіційних осіб Європейського Союзу при виконанні ними своїх обов'язків.

У першу чергу варто згадати депутатів Європейського Парламенту. Згідно Протоколу, важливим серед їх особистих привілеїв і імунітетів є свобода прибуття на засідання і повернення з нього без жодних адміністративних і інших обмежень (ст. 7). У принципі цей імунітет торкається двох аспектів: свобода пересування територією Союзу і недоторканість членів Парламенту від національної юрисдикції. Причому перший з цих аспектів суттєвого значення після прийняття Шенгенського договору та двосторонніх угод із свободи пересування з іншими державами – членами Союзу немає, а другий іноді порушується. Зокрема, за-

тримання 3 лютого 1996 р. в Брюссельському аеропорті бельгійською поліцією члена Європейського Парламенту М. Ізвердо Рохо, що викликало відповідний запит з боку депутату Парламенту.

Питання особистої недоторканості членів Парламенту доповнюється заборонаю їх обшуку, затримання або переслідування через висловлену думку або голосування при здійсненні своїх функцій (ст. 8). Як бачимо, цей імунітет є необмеженим часовими рамками – діє весь час, але він є обмеженим за предметом – імунітет діє лише стосовно висловленої думки або голосування при здійсненні своїх функцій. Це означає, що на інші сфери діяльності європарламентаря він не поширюється.

Ще одна група імунітетів членів Парламенту обмежена за часом – лише на час сесій та подорожі до чи з місця проведення засідання Європейського Парламенту (ст. 9). Саме питання тривалості сесії в цьому значенні є недостатньо визначеним в установчих договорах. За ДФЄС Парламент проводить одну щорічну сесію з другого вівторка березня (ст. 229). Крім того, в рішенні у Справі 149/85 «Вібо (Wybot) проти Фора (Faure)» від 10 липня 1986 р. Суд дійшов висновку, що Парламент вважається скликаним, навіть якщо він практично не засідає, до тих пір поки він не ухвалить рішення щодо закриття своєї сесії. А це свідчить, що імунітет, наданий депутатам Парламенту цією статтею Протоколу, має фактично діяти чи не постійно. Імунітети, які визнаються за членами Парламенту, за ст. 9 Протоколу різняться на національній території і на територіях інших держав-членів Союзу. У першому випадку діє відсилна норма – члени Європейського Парламенту мають такі саме імунітети, як члени їхніх (національних) парламентів. Тобто обсяг імунітетів відрізняється від країни до країни. Власне ґрунтуючись на цьому принципі заробітна плата європарламентарів також встановлена на рівні їх колег з відповідних національних парламентів. В інших державах-членах імунітети прямо визначені – імунітет від арешту чи судового провадження. У разі порушення імунітетів членів Парламенту, їх захист здійснює сам Парламент: член Парламенту робить звернення до Голови Парламенту, яке оголошується на сесії і передається на розгляд відповідному комітету (зараз це комітет з правових питань і внутрішнього ринку). Такий запит може робити й інший член Парламенту ніж потерпілий. Після цього процедура співпадає з процедурою позбавлення імунітетів члену Парламенту, що ми розглянемо нижче¹. Цікаво, що такий захист поширюється і на колишніх членів Парламенту². Якщо члена Парламенту затримано в порушення його імунітетів, то Голова Парламенту, після консультації з відповідним комітетом, може вжити термінових заходів для захисту його прав. Про це буде поінформований Парламент³.

Проте імунітети члена Парламенту мають і інше, окрім часового, обмеження – вони втрачають силу в разі затримання члена Європейського Парламенту під час вчинення злочину та його можна позбавити за рішенням Європейського Парламенту (ст. 9 Протоколу). Безпосередньо процедура такого позбавлення імунітету передбачена в Правилах процедури Європейського Парламенту. Там зокрема передбачено, що зі зверненням про позбавлення імунітету його члена до Парламенту може звертатися держава-член. Таке звернення адресується безпосередньо до Голови Парламенту. Після цього воно оголошується на сесії Парламенту і передається у відповідний комітет (пр. 6.2). Комітет має розглянути звернення оперативного та розробити відповідне рішення з рекомендацією зняти або зберігати імунітети парламентаря (пр. 7.1–2). У рішенні не має міститися закидів про вину або невинність члена Парламенту, коментарів його дій (пр. 7.7).

Зацікавлений член Парламенту може надавати документи на свій захист. Якщо отримується звернення про зняття імунітету щодо кількох пунктів, кожне з них може бути предметом окремого рішення. У виняткових випадках у доповіді комітет може запропонувати скасувати імунітет члена Парламенту тільки з кримінальних справ, до винесення остаточного вироку, проте відповідний член не може бути заарештований або затриманий і проти нього не можуть бути вжиті інші заходи, які перешкоджали б виконанню ним функцій парламентаря (пр. 7.4). Участь члена Парламенту в якості свідка або експерта, за загальним правилом, не вимагає зняття імунітетів. Рішення комітету передається на голосування Парламенту: він за чи проти зняття імунітетів зі свого члена? Кожний з пунктів рішення голосується окремо. Якщо одна з пропозицій відхилена, протилежна вважається прийнятою (пр. 7.8). Про прийняте рішення Голова Парламенту оперативно повідомляє відповідного члена Парламенту та компетентний орган держави-члена (пр. 7.9).

З інших митних і валютних привілеїв членів Європейського Парламенту важливим є той режим, який їм надається: своїм урядом (цікаво, що не сказано держави-громадянства, хоча з іншого боку, як тоді має вирішуватися питання з подвійним громадянством депутата? Більш коректним здається визначення – «країни обрання депутатом») – пільги, як високопосадовою, що направляється за кордон у тимчасове службове відрядження. Урядами інших держав-членів – як представникам іноземних урядів, що перебувають у тимчасовому службовому відрядженні (ст. 7). Дивно, що в обох випадках використовується однаковий термін «тимчасове службове відрядження», але не однаковий суб'єкт для порівняння – «представник уряду».

Як бачимо, членам (депутатам) Європейського Парламенту надаються ті ж основні імунітети, що і парламентарям держав-членів: судовий імунітет і парламентська недоторканність. Таке явище є доволі унікальним у міжнародному праві: привілеї і імунітети надаються не співробітникам міжнародної організації, а депутатам наднаціонального органа, обраним безпосередньо населенням.

Особисті привілеї службовців і співробітників інших інституцій Союзу на території держав-членів не розглядаються в статтях Протоколу окремо. Вони надаються винятково в інтересах Союзу і спрямовані, в першу чергу, на забезпечення незалежності офіційних осіб і гарантування якості та безперервності їх роботи (ст. 17). Цікавим правовим аспектом Протоколу є те, що до купи зводяться привілеї і імунітети управлінського і адміністративного персоналу Союзу: членів Комісії, суддів, генеральних адвокатів, секретарів і помічників доповідачів Суду Союзу, співробітників і органи Європейського інвестиційного банку і Євро-

пейського центрального банку (ст. 19–22 Протоколу). Однак, в угодах про статус штаб-квартири інституцій, можуть міститися відмінності в статусі різних службовців: наприклад, члени Правління ЄЦБ мають повну дипломатичну недоторканість, а члени персоналу – недоторканість лише за дії, вчинені в офіційному статусі (ст. 19 Угоди про штаб-квартиру ЄЦБ). Крім того, спеціальний статус надано членам Керуючої ради ЄЦБ і представникам національних банків. Така відмінність ґрунтується на тому, що члени Керуючої ради є представниками держав-членів, а через це на них розповсюджуються імунітети за ст. 10 Протоколу. Мета надання особистих привілеїв і імунітетів, полягає в тому, щоб гарантувати, що особи, які діють від імені організації, здійснювали свої завдання цілком незалежно в інтересах Союзу⁴. Це не перешкоджає тому, щоб службовці використовували свої привілеї і імунітети в правових суперечках з національною владою⁵.

Конкретний перелік категорій службовців і інших співробітників Союзу, на яких поширюються перераховані нижче привілеї і імунітети, встановлює за допомогою регламентів Європейський Парламент і Рада відповідно до звичайної законодавчої процедури. Імена, посади і адреси осіб, включених у ці категорії, періодично повідомляються урядам держав-членів (ст. 15 Протоколу). Вирішальним критерієм для визначення того, чи відноситься дана особа до службовців і інших співробітників Союзу, на яких поширюються привілеї і імунітети, викладені в Протоколі, є призначення особи за контрактом на певну посаду. Тому, підрядники, позаштатні співробітники і стажисти (або молоді фахівці) не є «службовцями в межах значення Протоколу»⁶. Вони не мають особистих імунітетів і повністю знаходяться в межах дії національного права, незалежно від функцій, які вони виконують⁷. До особистих привілеїв і імунітетів службовців і співробітників інституцій Союзу відносяться:

1) імунітет від юрисдикції за всі дії, вчинені в якості офіційних осіб, включаючи усні і письмові заяви (зважаючи на правила відповідальності службовців перед Союзом та повноваження Суду вирішувати суперечки між Союзом і його службовцями). Зберігають свою силу і після закінчення ними перебування на посаді (ст. 11 Протоколу);

2) звільнення від імміграційних обмежень (разом з дружинами та членами родин, що перебувають на утриманні) (ст. 11 Протоколу);

3) отримують щодо валютного регулювання такі самі пільги, що зазвичай отримують посадовці міжнародних організацій (ст. 11 Протоколу);

4) право безмитного ввезення в країну перебування установи Союзу і вивозу з неї рухомого майна, у тому числі автомобіля, але за дотримання умов, які вважає необхідними уряд зацікавленої держави (ст. 11 Протоколу);

5) звільнення від національних податків на заробітну плату, за умови сплати таких податків на користь Союзу (ст. 12 Протоколу). Це ж саме, проте стосовно імунітету в конкретній державі-члені зазначається і в угодах про штаб-квартири інституцій Союзу⁸. Цей імунітет пов'язаний з потребою позбавитися від необґрунтованого отримання прибутків державою перебування інституцій Союзу, що применшує права інших держав-членів⁹. Однак, доходи з інших джерел (наприклад дохід з орендної плати) є підметом національного оподаткування¹⁰;

6) встановлення схеми соціального забезпечення регламентами, прийнятими звичайною законодавчою процедурою Парламентом і Радою (ст. 14 Протоколу). Це підтверджує загальний принцип, що міжнародні організації уповноважені аби визначити їх внутрішню організацію¹¹;

7) збереження податкового доміцilia в країні їх колишнього місця проживання в разі, якщо вони переїхали в іншу державу-член для виконання своїх службових обов'язків. Поширюється і на подружжя тією мірою, якою останнє не залучене до окремої прибуткової діяльності, та дітей, що перебувають на утриманні та під опікою. Це робиться для того, щоб уникнути подвійного оподаткування стосовно доходів і наслідуюваного майна (ст. 13 Протоколу).

Варто вказати на певні відмінності в особистих привілеях службовців Союзу від дипломатів: вони не володіють імунітетами за свої приватні дії (наприклад, щодо порушеннями правил руху), за такі дії вони підлягають національній юрисдикції, без обмежень. Особисті імунітети мають силу лише щодо дій, вчинених в офіційній якості. Суд визначив зміст цього явища у справах про дорожні події: область імунітетів обмежена діями, які, за їх природою, є частиною завдань, які мають виконуватися заінтересованим службовцем, а розглянутий акт повинен безпосередньо слугувати виконанню завдання. На основі цього вузького тлумачення Суд вказав, що водіння автомобілем перебувало б у межах імунітетів, якби ця діяльність була частиною завдань Співтовариств, які були покладені на службовця Співтовариства (зараз Союзу)¹². Одночасно сфера особистих імунітетів у службовців Союзу є більш широкою ніж в дипломатичного персоналу. По-перше, вони мають імунітети в усіх країнах-членах, включаючи країну походження, в той час як дипломати імунітетів в країні походження не мають. По-друге, службовці Союзу мають привілеї і імунітети і по закінченню виконання своїх обов'язків.

Імунітети, надані службовцю або іншому співробітнику Союзу, у всіх випадках, мають бути зняті відповідним інститутом Союзу, коли зняття даного імунітету, на його думку, не суперечить інтересам Союзу (ст. 17 Протоколу).

Стосовно представників держав-членів, що беруть участь в роботі інституцій (наприклад, Ради, COREPER), їхніх радників та технічних експертів, а також членів дорадчих органів передбачено, що на період здійснення ними своїх функцій і під час поїздок до місця проведення зустрічей і назад вони користуються привілеями і імунітетами, які визнаються за звичаєм (ст. 10 Протоколу). На практиці це означає, що

представникам держав-членів Союзу і іншим перерахованим вище особам надаються особиста недоторканність і недоторканність їх багажу, звільнення від податків і мит, імунітет від юрисдикції інших держав-членів, валютні пільги, звільнення від національних імміграційних обмежень¹³.

Як ми вже зазначали, Європейський Союз є за своєю формою еволюційним спадкоємцем міжнародних організацій, тому принципи, які лежать в основі імунітетів і привілеїв міжнародних організацій, мають стосуватися і Союзу. Така думка тим більше актуальна, що Союз в якості ключового акта досі користується Протоколом 1967 р. про привілеї і імунітети, дещо зміненого Лісабонським договором.

Принцип, що міжнародні організації лише частково звільнені від влади національного права, повністю відповідає принципу функціональних привілеїв. Тому привілеї і імунітети мають лише гарантувати, щоб міжнародна організація могла виконати свої функції незалежно. Там, де це не стосується функцій організації, немає жодної потреби надати їй та її службовцям привілеї і імунітети.

У державах-членах ми можемо виділити привілеї і імунітети Європейського Союзу, інституцій Союзу та особисті членів інституцій Союзу, службовців і інших співробітників Союзу, а також представників держав-членів в Союзі. Джерелами для визначення цих привілеїв і імунітетів є установчі договори, протокол № 7 до Лісабонського договору, угоди про штаб-квартири інституцій Союзу, регламенти Ради, рішення Суду. Засновані привілеї і імунітети Союзу на функціональній теорії, і мають аналогічний характер.

Об'єм привілеїв і імунітетів на території держав – членів Союзу є, з одного боку, обмеженим функціональним характером його діяльності, через що має вужчу сферу застосування ніж дипломатичні, проте з іншого, безпосередньо на особистому рівні – більший за імунітети дипломатичного персоналу: зберігається і після закінчення служби в Союзі, діє і в державі громадянства службовця Союзу.

¹ Застосування процедури див. у справі Маршіані проти Франції [Marchiani v. France] (№ 30392/03). Решение от 27 мая 2008 г. \\\ Бюллетень Европейского Суда по правам человека Российское издание. – <http://www.romanovaa.ru/b-es-10-2008>.

² Пр. 6.3 Rules of Procedure of the European Parliament 7th parliamentary term – December 2009. – <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20091201+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>.

³ Пр. 6.4 Rules of Procedure of the European Parliament 7th parliamentary term – December 2009. – <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+RULES-EP+20091201+0+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>.

⁴ Wenckstern, *Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrecht, Volume Die Immunität internationaler Organisationen* (J.C.B. Mohr/Paul Siebeck, 1994). – S. 303; Gaitanides, *Das Recht der Europäischen Zentralbank* (Mohr Siebeck, 2005). – S. 194.

⁵ Case 6/60 Humblet v Belgium [1960] ECR 559, 570-571; Case 1/82 Mr and Mrs D v Grand Duchy of Luxembourg [1982] ECR 3709, para. 8-11.

⁶ Cases T-202/96 and T-204/96 Andrea von Löwis and Marta Alvarez-Cotera v Commission [1998] ECR II-2829, para. 25, 51 і т.д.

⁷ Federal Financial Court (BFH), judgment of 6 August 1998, IV R 75/97 // Deutsches Steuerrecht – Entscheidungsdienst. – 1998. – S. 870, 871.

⁸ Наприклад, ст. 15 угоди про штаб-квартиру ЄЦБ стосовно Німеччини.

⁹ Federal Financial Court (BFH), judgment of 6 August 1998, IV R 75/97 // Deutsches Steuerrecht – Entscheidungsdienst. – 1998. – S. 870, 872.

¹⁰ Зараз чинний: Regulation (EEC, Euratom, ECSC) № 260/68 of the Council of 29 February 1968 laying down the conditions and procedure for applying the tax for the benefit of the European Communities // OJ. – L 56. – 4.3.1968. – P. 8.

¹¹ Див.: Bundesverwaltungsgericht, judgment of 29 October 1992, 2 C 2.90 // Amtliche Rechtsprechungssammlung des Bundesverwaltungsgerichts. – 1991. – 126, 127–129.

¹² Case 5/68 Sayag and AG Zürich v Leduc and others [1968] ECR 589, 600 та Case 9/69 Sayag and AG Zürich v Leduc and others [1969] ECR 329.

¹³ *Исполинов А. С.* Привилегии и иммунитеты Европейского Союза // Вестник Московского университета. – Сер. 11. «Право». – 1995. – № 1. – С. 72.

Резюме

Стаття присвячена розкриттю поняття особистих привілеїв та імунітетів членів інституцій Європейського Союзу та особливостям їх застосування.

Ключові слова: привілеї, імунітети, інституції Європейського Союзу, Європейський Парламент.

Резюме

Стаття посвящена поняттю личных привилегий и иммунитетов членов институций Европейского Союза, а также особенностям их применения.

Ключевые слова: привилегии, иммунитеты, институции Европейского Союза, Европейский Парламент.

Summary

The article is devoted to the definition of personal privileges and immunities of the members of institutions of the European Union, and also features of their application.

Key words: privileges, immunities, institutions of the European Union, European Parliament.

Отримано 19.04.2011